

Ignacy Buczyński

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0009-0007-0136-9853

**KONFERENCJA NAUKOWA PT.
„W PRZEMYŚLU O RAFALE TAUBENSCHLAGU”,
KLASZTOR FRANCISZKANÓW ŚW. MARII MAGDALENY,
PRZEMYŚL 16 STYCZNIA 2026 R.**

Do najwybitniejszych postaci polskiej romanistyki należy prof. Rafał Taubenschlag – cieszący się międzynarodową rozpoznawalnością znawca prawa rzymskiego, praw antycznych oraz papirologii prawniczej. Jego osoba kojarzy się przede wszystkim z dwoma ośrodkami naukowymi – Krakowem i Warszawą, przed II wojną światową związany był bowiem z Uniwersytetem Jagiellońskim, a po wojnie – z Uniwersytetem Warszawskim. Niewiele osób jednak pamięta, że Taubenschlag przyszedł na świat w Przemyślu. Do korzeni papirologa nawiązało wydarzenie zorganizowane w 16 stycznia 2026 r. w klasztorze ojców franciszkanów przy kościele pw. św. Marii Magdaleny w Przemyślu. W gościnnych murach klasztoru odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. „W Przemyślu o Rafale Taubenschlagu”, poświęcona życiu, dorobkowi naukowemu oraz recepcji myśli jednego z najbardziej znanych polskich romanistów i historyków prawa XX w. Wydarzenie, którego organizatorami były: Wydział Prawa Akademii Łomżyńskiej, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Klasztor Franciszkanów w Przemyślu, zgromadziło przedstawicieli ośmiu ośrodków akademickich z Polski oraz gości z Wydziału Prawa Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonali reprezentanci podmiotów organizujących wydarzenie: inicjator konferencji – prof. dr hab. Maciej Jońca (Akademia Łomżyńska) oraz reprezentujący współorganizatorów: dr hab. Renata Świrgoń-Skok, prof. UR, dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego, i o. Rafał Maria Antoszczuk OFMConv., gwardian Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu. Prof. dr hab. Maciej Jońca przywitał wszystkich zgromadzonych uczestników, dziękując im za przyjęcie zaproszenia, a następnie przekazał głos włodarzowi miejscowego klasztoru. W wystąpieniu inauguracyjnym o. Rafał

Maria Antoszczuk podkreślił wielowiekową obecność franciszkanów w Przemyślu oraz znaczenie prawdy jako jednej z fundamentalnych wartości duchowości franciszkańskiej. W tym kontekście wskazał na potrzebę ponownego odkrycia postaci Rafała Taubenschlaga, którego dorobek naukowy i biografia stanowią ważny element dziedzictwa intelektualnego miasta. Następnie głos zabrala dr hab. Renata Świrgoń-Skok, prof. UR, przedstawiając zarys jego bogatej biografii naukowej. Rafał Taubenschlag (1881–1958), urodzony w Przemyślu, był wybitnym polskim romanistą, historykiem prawa i papirologiem prawniczym. Studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w okresie międzywojennym pełnił funkcję profesora prawa rzymskiego. Jego badania nad funkcjonowaniem prawa rzymskiego w prowincjach Cesarstwa, zwłaszcza w Egipcie, doprowadziły do sformułowania nowatorskich tez o przenikaniu się prawa rzymskiego i prawa lokalnego. Wystąpienie zakończyło się wyrażeniem nadziei na dalszą współpracę naukową pomiędzy ośrodkami reprezentowanymi przez organizatorów tego wydarzenia.

Konferencję podzielono na trzy sekcje. Pierwszej sesji konferencji przewodniczyła dr hab. Bożena Czech-Jezińska (KUL). Po powitaniu uczestników oraz przekazaniu pozdrowień od nieobecnego prof. dr. hab. Marka Kuryłowicza, którego odczyt (*Podręcznik prawa rzymskiego Rafała Taubenschlaga*) był przewidziany jako pierwsza tego dnia prezentacja, rozpoczęto część referatową. Część merytoryczną konferencji zainaugurował o. dr Karol Adamczewski (KUL), przedstawiając referat pt. *Przywilej Pawłowy: studium przypadku* poświęcony analizie jednej z najistotniejszych instytucji prawa kanonicznego stanowiących wyjątek od zasady nierozzerwalności małżeństwa. Referent podkreślił, że Kościół katolicki stoi na straży trwałości węzła małżeńskiego, jednak w ściśle określonych sytuacjach dopuszcza możliwość rozwiązania małżeństwa ważnie zawartego, co odróżnia przywilej Pawłowy od instytucji stwierdzenia nieważności małżeństwa. W dalszej części wystąpienia omówiono genezę przywileju Pawłowego, wywodzącą się z nauczania św. Pawła z Tarsu, wybitnego prawnika i faryzeusza. O. dr Karol Adamczewski szczegółowo przedstawił także przesłanki zastosowania przywileju Pawłowego w świetle obowiązujących przepisów Kodeksu prawa kanonicznego, w szczególności kan. 1143 § 1 oraz kan. 1144–1146. Na tle rozważań dogmatycznych referent przedstawił studium przypadku dotyczące Rafała Taubenschlaga. Wskazano, że jego pierwsze małżeństwo, zawarte w obrządku judaistycznym, miało charakter religijny i – zgodnie z rozporządzeniem Ministra z 1928 r. – wywoływało również skutki cywilne. Z tego związku pochodził jedyny syn uczonego. Po przyjęciu chrztu przez Rafała Taubenschlaga w 1938 r. pojawiła się kwestia możliwości rozwiązania pierwszego małżeństwa, zwłaszcza wobec deklarowanego utrudniania przez żonę realizacji obowiązków religijnych, co referent odniósł do przesłanki *sine contumelia Creatoris*. Wystąpienie zakończyła analiza drugiego małżeństwa Rafała Taubenschlaga, zawartego 25 czerwca

1945 r. z Julią Jelonek, która wcześniej uzyskała stwierdzenie nieważności swojego pierwszego małżeństwa. Referent zaznaczył, że mimo przeprowadzonych kwerend archiwalnych nie udało się odnaleźć jednoznacznych dokumentów potwierdzających zawarcie przez Taubenschlaga małżeństwa kanonicznego, choć okoliczności sprawy pozwalają domniemywać zastosowanie przywileju Pawłowego.

Dr Bartosz Zalewski (UMCS) przedstawił referat pt. *Organizacja sądownictwa w Egipcie rzymsko-bizantyjskim w świetle badań Rafała Taubenschlaga* poświęcony analizie jednego z kluczowych obszarów badań tego uczonego. Referent wskazał, że choć Taubenschlag początkowo koncentrował się na prawie prywatnym, to od początku XX w. stopniowo rozszerzał swoje zainteresowania o prawo i administrację Egiptu, czemu sprzyjał m.in. pobyt badawczy w Lipsku w 1924 r. oraz kontakt z rozwijającymi się wówczas badaniami papirologicznymi. W zasadniczej części wystąpienia omówiono ustalenia Taubenschlaga dotyczące struktury sądownictwa w Egipcie pod panowaniem rzymskim i bizantyjskim. Szczególną uwagę poświęcono analizie urzędu archisędziego (*archidikastes*), który Taubenschlag uznawał za istotny element systemu sądowego, odpowiedzialny m.in. za czynności kancelaryjne, rejestrację dokumentów oraz doręczanie pism procesowych. Omówiono również urząd *idios logos*, który – zgodnie z ustaleniami Taubenschlaga – posiadał szerokie kompetencje w sprawach skarbowych, w tym dotyczących konfiskaty majątku na rzecz fiskusa. Referat zakończyło podkreślenie trwałości ustaleń Rafała Taubenschlaga, który już we wczesnych pracach, począwszy od 1908 r., przedstawił spójną koncepcję organizacji sądownictwa egipskiego, podtrzymywaną i rozwijaną w jego późniejszych publikacjach, w tym w pracach z połowy XX w. Wystąpienie ukazało znaczenie dorobku Taubenschlaga dla badań nad administracją i wymiarem sprawiedliwości w prowincjach rzymskich.

W kolejnym referacie pt. *Ewolucja form skargi w polskim procesie średnio-wiecznym – geneza pozwu pisemnego* dr hab. Renata Świrgoń-Skok, prof. UR, odniosła się do sporu Rafała Taubenschlaga z Adamem Vetulanim dotyczącego ewolucji form skargi, w szczególności genezy pozwu pisemnego w średnio-wiecznym procesie polskim. Punktem wyjścia rozważań była analiza tych samych tekstów źródłowych, które jednak prowadziły obu badaczy do odmiennych wniosków metodologicznych. Istotą sporu pomiędzy Taubenschlagiem a Vetulanim była kwestia korzeni pozwu pisemnego. Taubenschlag skłaniał się ku tezie o jego rzymsko-kanonicznym pochodzeniu, wskazując na podobieństwa terminologiczne i formalne oraz na inspiracje praktyką włoską, w szczególności longobardzką. Jako wczesny przykład stosowania pozwu pisemnego przywoływał on dokument datowany na połowę XII w., traktując go jako dowód recepcji obcych wzorców prawnych. Vetulani natomiast krytycznie odnosił się do tej interpretacji, kwestionując autentyczność i znaczenie wskazywanych źródeł oraz podkreślając autonomiczny rozwój polskiej procedury sądowej. W jego ujęciu kluczową

instytucją procesu średniowiecznego było wezwanie do sądu (*citatio*), a nie sam pozew pisemny, którego genezy należało poszukiwać przede wszystkim w rodzimych praktykach prawnych, ukształtowanych na gruncie prawa polskiego.

W kolejnym referacie pt. *Zachodźca a prokurator w średniowiecznym procesie polskim: analiza teorii Rafała Taubenschlaga z 1931 roku* dr Wojciech Kosior (UR) podjął analizę poglądów Rafała Taubenschlaga zaprezentowanych w dwóch referatach wygłoszonych 20 marca 1931 r., poświęconych instytucjom zachodźcy i prokuratora w polskim procesie średniowiecznym. Prelegent zaznaczył, że przedstawione uwagi mają charakter syntetyczny i stanowią zapowiedź szerszych rozważań przeznaczonych do publikacji pisemnej. W pierwszej części omówiono instytucję zachodźcy rozumianego jako osoba zastępująca pozwanego w procesie, często odpłatnie lub na jego polecenie, przejmująca na siebie jego rolę procesową. Taubenschlag interpretował zachodźcę jako instytucję zbliżoną do rzymskiego *vindexa*, wskazując na jego funkcjonowanie w Polsce piastowskiej od XIII do XVI w. Jednocześnie podkreślano, że praktyka ta była stopniowo ograniczana, a następnie zakazana ze względu na możliwość unikania odpowiedzialności procesowej. Drugim zasadniczym zagadnieniem była instytucja prokuratora, którą Taubenschlag traktował jako przejaw recepcji prawa rzymskiego do prawa polskiego dokonującej się – jego zdaniem – pośrednio, m.in. za sprawą wpływów longobardzkich. W tym ujęciu rozwój polskiego procesu sądowego miał przebiegać analogicznie do procesu longobardzkiego. Taubenschlag wskazywał, że prokurator zadomowił się w polskiej praktyce sądowej najpóźniej w XIV w., co wiązało ze statutami Kazimierza Wielkiego, w szczególności ze statutem wiślickim z 1362 r. Jednocześnie zwracał uwagę na niechętny stosunek społeczeństwa do tej instytucji.

Druga sesja prowadzona była przez prof. dr. hab. Macieja Jońcę. Pierwsze wystąpienie w tej części – *Sama wśród mężczyzn. Paulina Spirówna i jej praca doktorska napisana u Rafała Taubenschlaga* wygłoszone przez dr. Krzysztofa Szczygielskiego (UWB) – poświęcone było działalności dydaktycznej bohatera konferencji. Punktem wyjścia rozważań był wykaz rozpraw doktorskich powstałych pod kierunkiem Taubenschlaga, zachowany w archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, obejmujący jedenaście prac, w tym dziesięć autorstwa mężczyzn oraz jedną autorstwa kobiety. Centralną część referatu stanowiło omówienie postaci Pauliny Spirówny, magister prawa i jedynej kobiety w gronie doktorantów Taubenschlaga. Zwrócono uwagę na szczególne okoliczności jej przewodu doktorskiego, w tym odstępstwo od obowiązującej wówczas 2-letniej przerwy pomiędzy uzyskaniem tytułu magistra a dopuszczeniem do doktoratu, możliwe na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Przypomniano również formalne zasady przewodu doktorskiego obejmujące udział promotora (określanego jako referent główny), koreferenta oraz czteroosobowej komisji. Rozprawa Spirówny poświęcona była zagadnieniom prawa

rzeczowego w źródłach prawniczych i nieprawniczych z IV–VII w. po Chr., ukazujących funkcjonowanie tzw. prawa wulgarnego. Podkreślono jej obszerność oraz solidność warsztatu źródłowego przy jednoczesnym braku klasycznego zakończenia i wyraźnie sformułowanych wniosków. Zauważono także, że wnioski sformułowane w opinii Taubenschlaga nie znajdowały bezpośredniego odzwierciedlenia w samej pracy. W ocenie rozprawy doceniono wysoki poziom przygotowania autorki, bardzo dobrą znajomość łaciny oraz sprawne operowanie materiałem źródłowym mimo wskazywanych błędów i niewielkiej liczby opracowań książkowych.

W referacie pt. *Przydatność koncepcji locus religiosus do konstytucyjnego określenia miejsca kultu w świetle ustaleń Rafała Taubenschlaga* mgr Konrad Kamiński (UR) przeniósł rozważania konferencyjne na grunt prawa współczesnego, podejmując próbę ukazania aktualności badań Taubenschlaga dla współczesnej refleksji konstytucyjnej. Referent podkreślił, że zasadnicze znaczenie ma nie tyle odpowiedź na pytanie, czym było *locus religiosus* w sensie historycznym, ile ustalenie, jakie elementy konstytutywne ujawnia to pojęcie i w jaki sposób mogą one zostać wykorzystane w analizie współczesnych regulacji prawnych. Punktem wyjścia dla rekonstrukcji pojęcia był fragment Gajusa, na podstawie którego Taubenschlag wyróżnił cztery przesłanki powstania *locus religiosus*: tytuł prawny do gruntu, obecność ciała zmarłego, obowiązek jego pochowania oraz faktyczne dokonanie pochówku (*illatio mortui*). Referent zwrócił uwagę na problematyczność tych przesłanek, w szczególności na konieczność odróżnienia samego zamiaru pochówku od zdarzenia faktycznego, możliwego do obiektywnego ustalenia. Tym samym *locus religiosus* nie powstaje w wyniku samego aktu woli, lecz na skutek materialnie (faktycznie) dokonanej czynności. W końcowej części wystąpienia dokonano odniesienia do współczesnego prawa konstytucyjnego, w szczególności do art. 53 Konstytucji RP. Podniesiono, że pytanie o „świętość” danej przestrzeni ma charakter pozaprawny i nie poddaje się bezpośredniej kwalifikacji normatywnej. O ile w prawie rzymskim *res religiosa* należała do sfery *res extra commercium*, o tyle współcześnie przestrzeń kultu może być rozumiana jako obszar szczególnej ochrony praw i wolności obywatelskich. W tym sensie ustalenia Taubenschlaga nie prowadzą do definicji *res religiosa*, lecz dostarczają narzędzi analitycznych umożliwiających jej normatywne ujęcie we współczesnym prawie.

Referat pt. *Rzymskie prawo karne w badaniach naukowych Profesora Rafała Taubenschlaga* przedstawił dr Andrzej Chmiel (UMCS). Prelegent zarysował drogę badawczą Taubenschlaga prowadzącą od studiów nad prawem prywatnym i papirologią do podjęcia zagadnień prawa karnego, czego zwieńczeniem była praca *Das Strafrecht im Rechte der Papyri* [Prawo karne w papyrusach] z 1916 r. Zwrócono uwagę, że Taubenschlag należał do pionierów badań nad relacją prawa rzymskiego i praw lokalnych w prowincjach, obok takich uczonych jak Ludwig

Mitteis, prowadzących analizy m.in. na obszarze Egiptu, Syrii i Palestyny. Centralnym zagadnieniem referatu była koncepcja recepcji prawa rzymskiego w prowincjach. Taubenschlag wykazywał, że prawo rzymskie nie było w stanie całkowicie wyprzeć norm lokalnych, lecz ulegało ich wpływowi, przekształcając się w prawo o charakterze wulgarnym i jednocześnie poddanym procesowi hellenizacji. O ile w Italii obserwować można było szczytowy rozwój klasycznego prawa rzymskiego, o tyle w prowincjach następował proces jego upraszczania i adaptacji do miejscowych realiów. W wystąpieniu zostało podkreślone to, że badania Taubenschlaga nie miały charakteru ściśle dogmatycznoprawnego, lecz stanowiły nowatorskie analizy źródłowe, które zapoczątkowały dalsze prace nad prawem rzymskim w prowincjach, w tym w romanistyce włoskiej, co sprawia, że do dziś pozostają one ważnym punktem odniesienia dla badań historycznoprawnych.

W referacie pt. *Zwyczaj w socjologicznej koncepcji prawa Stanisława Dnistriańskiego na tle ustaleń Rafała Taubenschlaga* dr Marian Bedrii (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki) przedstawił zagadnienia związane z interpretacją prawa zwyczajowego w koncepcji wybitnego ukraińskiego prawnika oraz odwołał się do badań Rafała Taubenschlaga. Referent przypomniał życie i dorobek Stanisława Dnistriańskiego (1870–1930), który studiował w Wiedniu, Berlinie i Lipsku, a następnie wykładał prawo cywilne na Uniwersytecie Lwowskim. Był on ponadto autorem projektu konstytucji z 1920 r. i twórcą oryginalnej koncepcji prawa jako sieci powiązań społecznych obejmujących rodzinę, ród i naród. W tym ujęciu prawo nie powstaje jako abstrakcyjny akt normatywny, lecz jako rezultat funkcjonowania związków społecznych. Centralnym punktem referatu była analiza statusu zwyczaju w tej koncepcji. Według Dnistriańskiego zwyczaj nie jest samodzielnym źródłem prawa, lecz faktem i formą prawa, która może ewoluować w normę zwyczajową w momencie uzyskania *opinio necessitatis*. Prawo zwyczajowe może powstawać zwłaszcza w związku z normami etycznymi, przy czym prawo państwowe może jedynie przejąć lub formalizować zwyczaj, przekształcając go w normę stanowioną. Istotnym przykładem była instytucja zaręczyn w prawie austriackim analizowana w pracy habilitacyjnej Dnistriańskiego, wskazująca na powiązanie prawa zwyczajowego z funkcjonowaniem rodziny.

W referacie pt. *Wołodymyr Starosolski: prawo naród i państwo w ukraińskiej i europejskiej tradycji intelektualnej pierwszej połowy XX wieku* dr Khrystyna Moriak-Protopopova (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki) przedstawiła biograficzny i naukowy rys życia wybitnego prawnika ukraińskiego, zestawiając jego dorobek z badaniami Rafała Taubenschlaga. Starosolski studiował w Krakowie, a następnie we Lwowie, gdzie rozwijał zainteresowania prawnicze i zyskał stypendium umożliwiające dalsze kształcenie na uniwersytetach niemieckich, w tym w Heidelbergu, pod kierunkiem m.in. Stanisława Dnistriańskiego. W dorobku naukowym Starosolskiego szczególne miejsce zajmowała analiza zasady większości w podejmowaniu decyzji. Krytykował on tradycyjne

rozumienie, w którym większość podejmuje decyzję, a mniejszość jedynie broni się wetem, argumentując, że właściwy kierunek ochrony mniejszości wynika z zabezpieczenia większości. Prelegentka podkreśliła również praktyczne osiągnięcia Starosolskiego – prowadzenie kancelarii we Lwowie, udział w procesach politycznych oraz styl adwokacki wyróżniający się spokojem i profesjonalizmem, co odróżniało go od innych członków palestry. Starosolski opowiadał się za dialogiem między Polakami a Ukraińcami, nie był radykałem politycznym. W okresie międzywojennym pełnił funkcję zastępcy MSZ Ukraińskiej Republiki Ludowej, a w 1927 r. zamieszkał na emigracji. Po powrocie do Lwowa we wrześniu 1939 r. otrzymał ofertę objęcia stanowiska profesorskiego, która okazała się pułapką NKWD, co doprowadziło do jego wywózki, a w konsekwencji śmierci na Syberii.

Ostatnia sesja konferencji prowadzona była przez dr hab. Renatę Świrgoń-Skok, prof. UR. Rozpoczął ją pomysłodawca i organizator spotkania, prof. dr hab. Maciej Jońca. Zaprezentowany referat *Wspomnienia Taubenschlaga – świadectwo czy alibi?* dotyczył nieopublikowanych pamiętników Rafała Taubenschlaga analizowanych jako źródło do badań nad biografią uczonego i realiami środowiska akademickiego XX w. Autor pamiętników we wstępie deklaruje pisanie *sine ira et studio*, powołując się na Roczniki Tacyta, jednak w praktyce relacja obciążona jest subiektywizmem, licznymi ocenami *ad personam*, plotkami i informacjami niesprawdzonymi. Taubenschlag często „zagłusza” istotne wątki, co referent interpretował jako próbę przesłonięcia okresu pracy w sądownictwie austriackim oraz braku realnego zaangażowania politycznego. Szczególnie kontrowersyjne są fragmenty dotyczące Pawła Małaczyńskiego oskarżanego o udział w konfiskacie kosztowności Żydów uciekających do Rumunii w 1939 r. Zarzuty te zostały sformułowane po śmierci Małaczyńskiego, nie dając mu w konsekwencji możliwości obrony. Prof. Jońca podkreślił, że pamiętniki Taubenschlaga mają charakter zarówno świadectwa epoki, jak i próby usprawiedliwienia własnych wyborów życiowych. Zdaniem prelegenta funkcja alibi dominuje, przy czym jest to alibi nieudane. Prof. Jońca wyraził nadzieję na rychłą publikację przedstawionych pamiętników, ale tylko w formie wydania krytycznego.

Wystąpienie dr hab. Bożeny Czech-Jeziarskiej (KUL), pt. *Wkład Rafała Taubenschlaga w orzecznictwo sądów norymberskich* prelegentka rozpoczęła od przypomnienia, że w 2026 r. obchodzimy 80. rocznicę wydania wyroku w głównym procesie norymberskim. Następnie postawiła tezę, że na argumentację prawną wykorzystaną przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze miał realny wpływ artykuł autorstwa właśnie Rafała Taubenschlaga, mimo że w dostępnych opracowaniach (anglo-, niemiecko- i polskojęzycznych) brak dokładniejszych informacji o takim wpływie. W tym kontekście istotne znaczenie miał artykuł Taubenschlaga opublikowany w Stanach Zjednoczonych w 1945 r., polemiczny wobec stanowiska prof. Sheldona Gluecka, zgodnie z którym działanie na rozkaz mogłoby wyłączać odpowiedzialność karną sprawców – nazistowskich zbrodniarzy

wojennych. Taubenschlag konsekwentnie prezentował pogląd, że rozkaz przełożonego nie wyłącza odpowiedzialności za zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko ludzkości, co znalazło odzwierciedlenie w wyroku, jego uzasadnieniu oraz późniejszej linii orzeczniczej Trybunału. Referentka wskazała na źródła potwierdzające znaczenie tego artykułu – korespondencję świadczącą o tym, że Taubenschlag przesłał swój tekst do oskarżającej w głównym procesie norymberskim strony amerykańskiej oraz że praca ta została wykorzystana w przebiegu procesu.

Kolejny referat w tej części, *Rafał Taubenschlag wobec Adama Vetulaniego*, został przedstawiony przez dr Irminę Stodulską (ASzWoj). Odnosił się do sporu Taubenschlaga z Vetulanim. Osłą konfliktu była geneza pozwu w średniowiecznym procesie ziemskim. Vetulani przyznawał, że prawo rzymskie było w średniowieczu znane, lecz jego zdaniem ograniczało się do wąskiego kręgu elit wykształconych za granicą i nie oddziaływało szerzej na praktykę procesową. Taubenschlag zdecydowanie odrzucał tę tezę, widząc w niej zbyt wąskie i ahistoryczne ujęcie recepcji prawa rzymskiego. W odpowiedzi Taubenschlag zarzucał Vetulanemu niepełne wykorzystanie materiału źródłowego, wybiórcze gromadzenie źródeł, niezajomość podstawowych zasad metodologii badań historycznoprawnych oraz podporządkowanie badań celom pozanaukowym. Istotnym elementem genezy konfliktu były również relacje personalne. Vetulani był uczniem Stanisława Kutrzeby, z którym Taubenschlag pozostawał w napiętych stosunkach. Po krytyce pracy Vetulaniego dotyczącej pozwu pisemnego (1931–1933) konflikt przybrał charakter otwarty, a jego eskalacja doprowadziła do interwencji Rady Wydziału UJ uznającej, że polemika przekroczyła granice rzeczowej krytyki naukowej i zaczęła godzić nie tylko w osoby uczonych, lecz także w autorytet instytucji uniwersyteckich.

Ostatni referat konferencji, *Rafał Taubenschlag o Oskarze Haleckim*, został przedstawiony przez mgr. Michała Lewandowskiego (ORA Warszawa). Prelegent spojrzął na relację Taubenschlaga i Haleckiego przez pryzmat nieopublikowanych wspomnień Taubenschlaga. Oskar Halecki został przedstawiony jako jedna z kluczowych postaci polskiego środowiska naukowego na emigracji. Jeszcze przed przybyciem do Stanów Zjednoczonych był profesorem w Paryżu, gdzie organizował działalność akademicką skupiającą uczonych zmuszonych do opuszczenia kraju w czasie wojny (w chwili jej wybuchu przebywał w Szwajcarii). Centralnym punktem referatu była geneza Polskiego Instytutu Naukowego w USA, instytucji szczególnie ważnej dla Taubenschlaga i całej polskiej emigracji intelektualnej. Podkreślono, że prace nad jego utworzeniem prowadzone były w wąskim gronie i w warunkach ścisłej dyskrekcji, która miała stanowić warunek powodzenia przedsięwzięcia. Prelegent przywołał fragmenty wspomnień Taubenschlaga, w których autor przypisywał sobie kluczową rolę organizacyjną w powstaniu Instytutu. Momentem przełomowym była jednak decyzja rządu emigracyjnego o powierzeniu misji organizacyjnej prof. Oskarowi Haleckiemu, co Taubenschlag przyjął z wyraźnym rozgoryczeniem.

Konferencję podsumował prof. dr hab. Maciej Jońca, przedstawiając kilka refleksji syntetyzujących zarówno dorobek naukowy Rafała Taubenschlaga, jak i obraz jego osobowości wyłaniający się z referatów. Zauważył, że do niedawna Taubenschlag postrzegany był przede wszystkim jako wybitny papirolog, podczas gdy – w ocenie prelegenta – istota jego dorobku i znaczenie dla nauki prawa ujawniają się szerzej, w innych obszarach badań. Profesor zwrócił uwagę na silne *ego* Taubenschlaga przy jednoczesnym podkreśleniu, że jego teksty prezentowały wysoki poziom merytoryczny i były dobrze osadzone w realiach intelektualnych swojej epoki. Osobowość uczonego została określona jako niełatwa, ale zarazem „zaraźliwa”, co tłumaczy zarówno jego wpływ na uczniów, jak i liczne konflikty środowiskowe. Ważnym wątkiem podsumowania była kategoria „człowieka habsburskiego”. Przywołując opinię prof. Jana Łazugi, prof. Jońca wskazał, że był nim ten, dla kogo różnorodność stanowiła wartość i korzyść, a nie zagrożenie. Taubenschlag jawił się w tym ujęciu jako dziecko swojej epoki szczególnie silnie związane z doświadczeniem monarchii habsburskiej, która – jak podkreślono – była okresem, w którym uczoney czuł się najszcześniejszy i w którym ukształtowały się jego podstawowe wartości.

W ten sposób zamknięto część naukową konferencji, program nie został jednak wyczerpany, bowiem organizatorzy zaplanowali dodatkowe wydarzenie, tym razem z zakresu historii sztuki. Wieczorem, specjalnie dla uczestników sympozjum „O Rafale Taubenschlaga w Przemysłu”, o. Rafał Antoszczuk OFMConv. zorganizował nocne zwiedzanie bazyliki i klasztoru, w niezwykle barwny sposób opowiadając zgromadzonym o historii przepięknie odnowionej ostatnio świątyni oraz wyjaśniając znaczenie bogatych dekoracji ją zdobiących. Wieczorne zwiedzanie klasztoru dopełniło zakładany program konferencji. Na tych, którzy mogli pozostać w stolicy ziemi przemyskiej do soboty, czekała jeszcze jedna atrakcja, jaką była możliwość zwiedzenia Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej. Pozwoliło to na przybliżenie czasów panowania Habsburgów, w których wyrastał i kształtował swoją osobowość Rafał Taubenschlag – główna postać, która zgromadziła organizatorów i uczestników konferencji, a jednocześnie jeden z najwybitniejszych uczonych urodzonych w Przemysłu.